

FÖREDRAG (dok.10 i min dator)

framfört av mej, Mejt, när jag skulle bli medlem i en kvinnoklubb i Falun. Det var i början av 1970-talet, då Anna-Lisa Sylwan var aktiv i något som hette och heter Falu Damcirkel. Hon skulle vara s.k. fadder för mej, och jag var närvarande, tror jag, bara ett par gånger – jag är ingen föreningsmänniska och fick det ganska snart bekräftat. Kanske var det en misräkning för Anna-Lisa, men jag ville vara ärlig och begärde därför utträde ur den kvinnliga sammanslutningen ganska snart.

Jag har hittat kladden till mitt "jungfrutal" och eftersom det är en bild dels av mej själv och dels av mitt arbete, men också av Falun under 1960-talet, låter jag det få leva vidare!
Alltså:

"Det känns roligt att få prata om sig själv och sitt arbete, allrahelst som jag ofta uppfattat, att det för mej är ett begrepp - JAG = mitt arbete, d.v.s. jag är intensivt engagerad i det, tycker mycket om det, får ut mycket av det, och det har och har haft stor betydelse för mej i min utveckling, min mognad, min trygghet, säkerhet och också mina känslor.

Men innan jag går in på arbete och det jag skall tala om enligt rubriken vill jag lämna en del uppgifter om mej själv.

Jag är född i Orsa (Slättberg), där mina föräldrar (och en syster) bodde ett par år. Min pappa, som var jägmästare, hade då tjänst i Hamra revir. Vi bodde grannar med Zorns halvsyster Mejt Ståbi, och jag fick mitt namn efter henne. Via Falun flyttade vi till Kiruna, där min pappa var revirförvaltare 1928-1934, då han gick i s.k. indragningstjänst. Det fanns för många jägmästare i landet, och därför kunde den som så ville lämna sin tjänst och få relativt hyggliga ekonomiska villkor. Pappa hade flera skäl till detta beslut, ett var att min mamma hade fått MS och hade svårt tåla klimatet i Kiruna, annat att han upplevt att hans arbete blivit alltför mycket kontorsbundet. Hans högsta önskan hade sedan länge varit att skaffa sig en gård och bli lantbrukare, men för sådant arbete hade han varken utbildning eller erfarenhet. Hans far, min farfar alltså, hade varit lantbrukare och lämnat sitt fädernesland Danmark, då tyskarna invaderade Schleswig Holstein. Han hade andra framtidplaner för sin ende son och bestämt sagt ifrån att Pappa skulle studera och inte ägna sig åt jordbruk. Men Pappa hade nu bestämt sig för uppbrott, och efter visst sökande fann han en gård utanför Strängnäs, som passade både honom och familjen d.v.s. min mamma min syster och mej.

Jag började i 2:a klassen i flickskolan i Strängnäs hösten 1934, och från klass 5 gick jag över till läroverket och tog realen 1939. Därifrån fortsatte jag 3-åriga gymnasiet reallinje och tog studenten 1942. Jag hade vuxit upp i skyddad miljö och hade knappast haft kontakt med samhällsproblem - därför kunde det verka konstigt att jag valde att bli socionom. Det var min moster, som tyckte, att jag skulle passa för arbete med människor, och varför inte? Jag skickade in mina betyg till Socialinstitutet i Stockholm (nuvarande Socialhögskolan) och bedömdes ha goda utsikter att komma in efter den praktik, som krävdes. Efter det att jag under sammanlagt 2 år praktiserat på bl.a. barnhem, socialbyrå, ungdomsgård, bostadsinspektion och sjukvård blev jag hösten 1944 elev på Institutet och 1947 fick jag mitt diplom som socionom. 1946 hade jag gift mej, vår första son hade fötts 1948, och vi bodde i lägenhet i Sundbyberg, då min man blev färdig med sina studier vid KTH och fick anställning som lantmätare i Söderhamn. Jag blev då hemmafru, födde son nr 2 och ägnade mej i stort sett åt familjen - men längtan efter att komma ut i jobb var stark, och jag tackade ja, när jag blev erbjuden vikariat på socialbyrån i Söderhamn. Jag åtog mej också att göra personundersökningar i brottmål åt Rådhusrätten, och härigenom kom jag i kontakt med polis och med

kriminalvård på ett annat sätt än tidigare. För dem som inte känner till det vill jag nämna att en personundersökning skall kartlägga en misstänkt persons privatliv, ekonomiska och sociala förhållanden, och utredningen utmynnar i ett förslag om åtgärd. På socialbyrån gjorde jag bl.a. utredningar för omhändertagande av skyddsuppfostran, och ofta fick jag vara förhörsvittne, då poliser förhörde ungdomar, som kunde få för sig att de skulle anklaga vederbörande polis för att vara närgången.

1957 flyttade vi till Falun, vi hade då 3 barn födda 1948, 1951 och 1955, och hade fått lägenhet i Hälsinggården, som på den tiden ingick i Kopparbergs kommun. Efter en tid tog jag kontakt med skyddskonsulent Nils Althar-Cederberg för att eventuellt kunna göra nytta som övervakare, och jag fick en del uppdrag. Året därpå startade en kurs för personundersökare, där jag kom med. Den gick i länsstyrelsens regim, och föreläsare var bl.a. borgmästare Gustaf Geete, landsfiskal Gustaf Breitholz, advokat Karl Gezelius och länsarbetsnämnsdirektör Åke Lundin. Anna-Lisa Sylwan och Maja-Lisa Lundin var också med i den här utbildningen, och de blev mina vänner. Jag måste erkänna att jag kände mej litet högtidlig i länsstyrelsemiljön och hade väldig respekt för föredragshållarna och särskilt för landssekreterare Harry Carleholm.

Inom kriminalvården fanns på den här tiden en statlig skyddskonsulentorganisation, och den finns kvar fortfarande även om mycket i den förändrats och utvecklats. Vid sidan härom handlades kriminalvården av Fångvårdsföreningen och Skyddsvärnet. Jag har hittat ett häfte utgivet 1925, som beskriver verksamheten, d.v.s. "räddningsarbetet bland frigivna fångar, villkorligt dömda, lösdrivare, alkoholister, prostituerade och i liknande situationer hjälpbehövande". På frågan vad Skyddsvärnet vill blir svaret: "Hjälp till självhjälp vari ingår platsförmedlingsverksamhet, lån till inköp av arbetsredskap och maskiner, bostads- och arbetslokaler vid sidan om kontanta understöd etc." Man bildar inackorderingshem, skaffar personundersökare och övervakare och håller kontakt med frigivna och deras anhöriga genom t.ex. hembesök. Jag citerar häftets sammanfattning: "Betydelsen av denna räddnings- och fostrargärning torde, ehuru kanske ännu ej rätt insedd och tillräckligt känd, ligga i öppen dager. Man besinne vad det skulle betyda för vårt kristliga liv och vårt samliv om allmänheten genom denna slumverksamhet kunde göra en större insats än hittills i det mångskiftande kärleksarbetet. Arbetet bland frigivna och med dem likställda tar sikte på att bringa nödig hjälp till självhjälp. Denna verksamhet är icke ett utslag av någon sentimental förbrytarvänlighet utan kräver ofta en stark hand, som kan leda de många svåra och hårda naturerna. Om resultatet av detta arbete föreligger en mångfald exempel på glädjande och uppmuntrande vittnesbörd. Skall arbetet lyckas och utvecklas behövs stöd inte bara från allmänheten utan också från myndigheterna. Samhället har både plikt till och intresse av att stödja denna verksamhet. Man bidrager därigenom att begränsa brotten och avlägsna moralisk smitta och att av otillfredsställda och nedbrutna människor skapa nyttiga samhällsdugliga medborgare. Därför är detta arbete väl värt ett kraftigt understöd från envar."

Ja, detta var alltså ett citat från 1925.

Jag har inte kunnat hitta exakt år, då Skyddsvärnet startade här i Falun, men däremot är det bevisat att Fångvårdsföreningen stiftades i Kopparbergs län redan 1888. När jag började min tjänstgöring 1959 på deltid som föreståndare efterträdde jag Fabian Falk och flyttade in i ett vindsutrymme ovanpå Hammars konditori med ingång från gården. Tidigare, under Falks tid, använde man lokaler på Garvaregatan 2. Riktigt vad jag skulle göra var inte uttalat, men i mitt samarbete med skyddskonsulenten, socialbyrån och polisen behövde jag inte vara arbetslös. Jag gjorde många personundersökningar och ersättningen för både dem och mina

övervakningar gick in i Skyddsvärnets kassa. Dit kom också donationer, och visst bidrag lämnades från Staten.

I slutet av 1950-talet fanns det fortfarande luffare, tiggare och olika slags gårdfarihandlare. De hamnade ofta hos mej för att få hjälp. Jag tog emot avlagda kläder från familjer i Falun, och de kom väl till pass, när pengarna, som fanns i Skyddsvärnets kassa, inte räckte till. Många var de män – jag minns inga kvinnor faktiskt – som fick lägga sina gamla utslitna smutsiga klädesplagg i min papperskorg och iklädda snygga rena kostymer återvinna litet självförtroende och slippa frysa. Visst förekom det loppor och annan ohyra i all smutsen, men jag har inte minne av att de kom på mej. Tvätt kunde jag inte erbjuda men däremot plats på ungarshemmet på Blindgatan, där det fanns varmvatten och en säng att sova i. För att få utnyttja sådan vistelse måste man visa upp polett från polisstationen belägen vid torget, och vissa tider skulle passas. Kontanter fick jag vara sparsam med, måste använda rekvisitioner till olika affärer, när inköp skulle göras. Det kunde vara till mat eller till kläder och skor, som inre fanns i mitt lager. Litet förödmjukande kändes det säkert att handla på rekvisition, och en del av de hjälpsökande protesterade eller nekade att ta emot sådan hjälp. Och visst kunde jag förstå dem – men hela tiden fanns oron att pengar kunde användas till t.ex. inköp av alkohol eller öl.

Jag var också en tid kurator på fängelset här i Falun. Jag hade mottagning - samtal – några timmar per vecka. Det var en helt ny värld för mej, och svårt var det att acceptera det eviga låsandet, misstänksamheten, den råa jargongen och de stora klyftorna mellan personalen och de intagna. Med tiden blev jag dock ganska hemmastadd där och kunde se mindre negativt på livet bakom murarna, kunde upptäcka de ofta mjuka nyanserna i kontakter som verkade hårda och låsta. Det fanns mänsklighet och det fanns intressen, tack och lov, och jag kände, att jag hade en uppgift att fylla.

1962 började jag arbeta som skyddsassistent hos Nils Althar-Cederberg och lämnade då både Skyddsvärnet och kuratorstjänsten. Men för den skull upphörde inte vare sig kontakten eller samarbetet med de arbetsplatserna. Anna-Lisa Sylwan efterträdde mej, och vi fick mycket med varandra att göra i fortsättningen..

Som skyddsassistent och senare biträdande skyddskonsulent fick jag fastare arbetsformer vad gällde villkorligt frigivna och personer, som dömts till skyddstillsyn, och också eget arbetsområde, som jag skulle ansvara för. Jag fick resa mycket, och arbetsdagarna blev ofta både långa och tröttsamma. Jag deltog i rättegångar och övervakningsnämndssammanträden besökte polisstationer, arbetsförmedlingar, socialbyråer och andra samhällsorgan, stabiliserade samarbetet, sökte finna utvägar, ville få människor att våga satsa och engagera sig. Samarbete var a och o i kampen för "de mina". Det var jag, som skulle finna "den röda tråden" och utveckla den. Jag fick verkligen gå i närkamp med problem av de mest skilda slag, och det gällde att inte tappa humör och tålamod. När allt verkade hopplöst och mörkt kunde det vara skönt att inte ha högre målsättning än att göra tiderna mellan straffavtjänanden långa som möjligt. Men arbetet kunde vara positivt och ljust också framför allt, då det gällde personer som var nya, färska, inom kriminalvården. Då fanns det optimism i realismen och det kändes uppmuntrande och skönt.

Så många vänner jag fick under den här tiden, ja, ovänner också förstås. Men vänskapen vill jag särskilt uppehålla mej vid. Med tanke på tystnadsplikten måste man tänka sig för, när man ville berätta, men man kunde naturligtvis också byta ut namnen. Jag vill berätta om Pelle, som så gott som hela sitt liv varit kriminell och dömts till interneringsstraff vid flera tillfällen - han

hade sitt eget sätt att se på tillvaron, knyta kontakter, visa tillgivenhet. Han träffade Greta och tyckte uppstod. Båda hade alkoholproblem och drack hejdlöst, när de fått pengar, blivit bjudna eller kommit över hembränt. Hon blev gravid och barnet föddes – tidigare hade hon flera barn, som alla blivit omhändertagna av barnavårdsnämnden och placerade i fosterhem. Pelle var lycklig och stolt far och drog ogenerat barnvagnen, vilket inte var självklart på den här tiden. Både han och Greta skötte sig förvånande bra länge, hade egen lägenhet, som möblerats med hoptiggda möbler. De firade jul tillsammans, en jul med gran och änglar och massor av glitter och pynt. Jag hade tiggat ihop julklappar och var med i glädjen. Men grannen hade hembränt och mitt par kunde inte stå emot frestelsen – det blev bråk och slagsmål och hot och upprörda känslor. I och för sig var det deras rytm, men den kunde inte accepteras, så det blev polisingripanden och så småningom nya brott. Varken Pelle eller Greta blev kvar i Falun, och vad hände med barnet? Jag fick jul- och påskkort några år från dem, men sedan har det varit tyst, och jag vet inte ens om de lever längre.

Erik kände jag sedan Skyddsvärnstiden. En tid var han riktigt stabil och kunde skaffa sig utbildning i ett praktiskt yrke. Han träffade en flicka, som han tyckte mycket om, och känslorna var besvarade. Han kom och gick hemma hos oss som barn i huset. Så blev det krångel med flickan, och de kom ifrån varandra. Kompisarna blev viktiga igen, och de var kriminellt belastade och hade alkoholproblem. Det blev brott och fängelse, men så kom ny flicka in i bilden, och det kom lugnare tider, t.o.m. äktenskap. 2 barn kom till världen, och både min man och jag var med på dopen. Den äktenskapliga tryggheten påverkade Erik påtagligt, och jag vågade andas ut. Men nej, det blev trassel mellan makarna, och vid skilsmässan fick modern vårdnaden om barnen. Erik hade alla odds emot sig, så han stred inte. Istället gav han sig in i sin gamla värld, och det blev nya brott och knark, men den här gången blev han överlämnad till psykiatrisk vård. Han har pension nu och lever ensam i en liten lägenhet, som socialbyrån ordnat för honom. Ibland har han perioder, då han klarar sig hyggligt, men dessemellan slår han sig loss och trasslar till sin tillvaro. Vi håller kontakt, att han ringer då och då till mej, och jag kan hälsa på honom under förutsättning att han är nykter. Han har aldrig missbrukat min familjs förtroende för honom, och jag vet, att jag kan lita på honom i det avseendet.

Jag har många minnen från den här tiden, inte bara vad gäller de kriminella. Jag minns också många tjänstemän av olika graderingar. Vem har väl inte hört talas om häradshövding Ernst Leche, bosatt i Rättvik, verksam i Leksand och under några år också Falun. Han var inte bara häradshövding utan också övervakningsnämndssordförande för mej. Han var sträng, noggrann och fordrande, och ibland kunde det vara helt omöjligt att vara honom till lags. Han kunde göra mej illa, men jag måste stå ut, kunde inte bara rusa ifrån honom under t.ex. ett sammanträde. En gång gjorde han bort mej helt inför en praktikant, som jag hade med mej. Allt vad jag sade var fel, och han gjorde sig lustig på min bekostnad. Jag blev stum och den gamla osäkerheten från ungdomstiden kom tillbaka – så liten och billig jag kände mej. Först när jag kommit hem till familjen bröt gråten loss, och jag tänkte att jag aldrig mer skulle vara med i en rättssal. Men jag lugnade mej och blev t.o.m. vän med Ernst under hans senare år. Jag berättade den här episoden för honom, men han mindes den inte ens.

Jag var med på tingspredikan i Leksand, och det var en upplevelse, mycket tack vare Ernst Leche. Han var dagen till ära iförd full mundering som lagman, och den dragna sabeln låg framför honom. Det var som en operett med de olika befattningshavarna i rätten medverkande i spelet iförda sina sockendrakter....

Många historier har gått om Ernst Leche, en del sanna och en del troligen uppdiktade. Han kom alltid i centrum hur han än betedde sig, och han var fruktad eller beundrad av många. Han ville alltid bli åtlydd och respekterad, och jag tror inte att någon någonsin vågade trotsa honom.

Holmtorget och Holmtorgsklientelet - ja, det var också en del av 1960-talet. Skyddskonsumtionsexpeditionen flyttade till nya lokaler i och med att Folkets hus var färdigbyggt. Därifrån hade vi utsikt över Holmtorget så som det fungerade, innan busstationen såg ut som den gör nu. Stränderna vid ån liksom torget och parken passade de arbetslösa, de törstiga och de arbetslösa/arbetsovilliga bra. Mestadels höll man ihop i gäng, och flaskorna var gemensam egendom. Då och då kunde det blixtra till, och man blev osams och slogs, och om det blev större bataljer brukade någon vän av ordning kalla på polis. Jag tror, att jag kände de flesta, och de kände mej, och vi var inte ovänner. Ofta kunde jag överse med deras svagheter genom att jag kände till deras bakgrund och svårigheter, och de ansåg mej - tror jag - relativt lojal och hjälpsam. Hur lättlurad var jag egentligen? Svårt att säga, viktigt dock för mej att få ett så ärligt och öppet samarbete som möjligt.

En tid uppmärksammades en av de starkaste inom Faluns kriminella värld genom att han skötte sig, hade ett fast arbete och bildade familj. Det blev modernt att göra som han, och det gick en våg av skötsamhet genom Holmtorgsgången. Det är lätt att skoja om sådant, men faktum är att en stark ledarbegåvning kan åstadkomma förändringar man inte kan föreställa sig inom de egna leden. Svårigheten kan dock vara att ändå behålla sin position som kung - men det kunde den här mannen.

Ibland undrade min omgivning om jag inte var rädd för de här bråkstakarna och alkoholpåverkade bovarna, men det var jag faktiskt inte. De gjorde mej aldrig fysiskt illa, och jag minns inte att jag blev hotad ens. Tvärtom tyckte jag, att de behandlade mej bussigt och kamratligt och accepterande som om de insåg att jag gjorde så gott jag kunde inom ramen för de lagar och bestämmelser, som följde med mitt arbete.

Med flit har jag inte berättat om lagtext och organisationsfrågor, men jag vill komplettera med att stora förändringar i det avseendet hörde hemma på 60-talet. Brottsbalken, övervakningsnämnden, det nya påföljdssystemet, nya fängelser t.ex. typ Kumla-anstalten, en mer nyanserad syn på kriminalvård, allt detta kom att färga 60-talet och göra det till ett utvecklingens årtionde med satsningar och resurser man tidigare ens vågat drömma om. Jag kände, att jag fanns med i livet och engagerade mej oerhört. Av olika skäl blev jag alltför uppbunden och orkade inte med arbetsbördan och av hälsoskäl blev jag av läkare rådd byta arbete. Det kändes tungt, och svårt var det för mej att fatta definitivt beslut. Ödet kom in i bilden, och man sökte vikarie för kurator på psyk.kliniken vid Falu lasarett. Jag fick tjänstledighet från frivården och började mitt vikariat i slutet av augusti 1970. Och jag är kvar där fortfarande!

Som sammanfattning vill jag understryka att det är svårt att arbeta med människor, som har problem. I kriminalvården, frivården, måste man gå balansgång. Man skall ingripa och man skall se genom fingrarna, uppmuntra och straffa, låta sig bli manipulerad och säga ifrån, snabbt ta ställning och låta tiden få bero. Ja, ibland kan man verkligen undra var gränserna går... I varje fall var det så för mej under "min kriminella tid"!